

Цибра Микола Федорович – доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

УДК: 101.9

ДИСБАЛАНС ПОЗИТИВНОГО І НЕГАТИВНОГО У РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

В публікації розглядаються взаємозалежності позитивного і негативного розвитку особистості. Звертається увага на те, як особистість самостійно напрацьовує методичні прийоми і ставлення до вибору себе серед безмежних потенціалів життя. Така методологічна вибірковість, здатність синтезувати проблеми самовдосконалення, і є джерелом суспільної творчості, а особистість може почувати себе архітектором нових відношень і цінностей.

Ключові слова: баланс, дисбаланс, суперечливість, суспільна творчість.

ДИСБАЛАНС ПОЛОЖИТЕЛЬНОГО И НЕГАТИВНОГО В РАЗВИТИИ ЛИЧНОСТИ

В статье анализируется отношение позитивного и негативного в развитии личности. Подчеркивается, что личность – это и постоянный выбор себя среди безбрежных потенциалов жизни, это и методическое становление с наработкой новых методологий самосовершенствования.

Ключевые слова: баланс, дисбаланс, противоречивость, социальное творчество.

DISBALANCE OF POSITIVE AND NEGATIVE YES DEVELOPMENT OF PERSONALITY

In the article a relation is analysed positive and negative in development personality. It is underlined that personality is this methodical becoming and permanent choice itself among shoreless potencies of life.

Key words: balance, disbalance, contradiction, social work.

З шкільних курсів природознавства відомо, що будь-яка система прагне рівноваги, балансу. Природний світ знаходиться у стані умовного спокою, але, одночасно, у довіклі завжди існують нерівноважені сили, які виводять його з балансу. Проте, через певний проміжок часу, природа врівноважує флуктуації, що виникли з певних причин, і повертається знову до первинного стану.

Непостійні сили, які існують у природі, потрібні для того, щоб не було застою, щоб навколишній світ постійно удосконалювався. Тому що розвиток – це природний стан світу при одночасному прагненні до рівноваги та балансу. А відсутність розвитку – це завжди стагнація і регрес. Людина – це частина природи на неї впливають всі закони природи. Оскільки людина – це і суспільна істота вона відчуває вплив суспільства, детермінується безпосереднім соціальним оточенням і самодетермінується.

У кожній, навіть невеличкій сфері нашого життя, фігурує особистісний баланс. Такий баланс життя має кожна людина і називається він у психотерапії «зона комфорту». Чому багато людей все ж виходять зі своєї зони комфорту? Тому що будь-яка зона комфорту – це система певних обмежень. Людина має внутрішню властивість прагнути до свободи. З часом її починає пригнічувати власна зона комфортабельності. Мудрі старці одержують задоволення та відчуття радості, а волелюбні навпаки, прагнуть нової цілі.

Є тут сенс пригадати Оккама, його славетну «бритву» т.т. лезо. «Бритва (лезо) Оккама» – методологічний принцип, відімені англійського монаха-францисканця, філософа-номіналіста Уільяма з Оккама (1285—1349). Він акцентує: «Не слід множити суще без необхідності». Принцип формує базис методологічного редукціонізму, також іменуєий

принципом заощадливості, або законом економії. Бритва Оккама не аксіома, а презумпція, вона не забороняє більш складні пояснення принципово, а лише пропонує порядок розгляду гіпотез, який у більшості випадків, методологічно, є найкращим.

Дисбаланс позитивного і негативного неодмінно спонукує особистість зайти до медичних закладів і це не жарт. Навіть морально стійка і фізично тренувана індивідуальність, яка довго знаходиться у негативному, розбалансованому суспільному просторі, бути у здоровому стані психіки і здоровому глузді – не взмозі. Кожен з нас – самоочевидна унікальна своєрідність від народження. Поступово, ми всі це усвідомлюємо, як неспростовну данність, вимагаємо до себе відверто, або підсвідомо, певної уваги і поваги суспільства.

Державний суспільно-політичний фон у грудні 2013 року, цинічно проілюстрував неповагу до своїх громадян, одуривши їх сподівання на гідність, честь, справедливість, совість, правдивість і, в решті решт, продуктивність влади. Різкий нахилубік негативу, неодмінно повинен був матеріалізуватися у суспільні негаразди. Чи розуміла це влада? Так! Не бракувало награваних коштів і на професійних аналітиків.

Історія найкращий демонстратор, як дефіле на подіумі. Несприйняття того, що відбувається на політичному олімпі позначилось: по-перше – на різкому падінні зацікавленості народу України у державних справах; по-друге – повернулася невпевненість у майбутньому, збільшилася міграція; по-третє – активізувалися негативи векономіці, політиці, позначилося це і на здоров'ї нації і т.д. і т.п. На сьогодні, будемо відвертими, стан не вирівнюється, суспільний настрій не покращується, однак, треба протидіяти, бо, як говорено: під камінь, що лежить, вода не біжить.

Об'єктивність пізнавального досвіду людини, структурування її свідомості, полягає у здатності суб'єкта відноситись до себе, як доголовного об'єкта явищ і подій. Кожен сприймає себе, як індивіда озброєного свідомістю, в Україні говорять: тямою, а про індивід – тямуща людина. Без розуміння цього – акт самосвідомості взагалі неможливий. При цьому слід враховувати, що суб'єкт усвідомлює не лише своєю включеність в об'єктивну мережу відношень, але й розуміє унікальність власної позиції у світі. Остання простежується, по-перше – у тому, як особистість розуміє, що займає певне місце у системі просторово-часових зв'язків, яке не займає ніякий інший суб'єкт. По-друге – індивід, цілком слушно, вважає, що тільки він має «внутрішній шлях» до власних суб'єктивних станів.

Свідомість, яка живе у відриві від загального життя, або пов'язана з ним формально, на інтелектуальному рівні, може бути легко «корумпованою» кимось, ціною відмови від власної сутності і функцій. Один з варіантів корупції свідомості — це підігривання індивіда власним інстинктам і емоціям, замість того, щоб їх контролювати за допомогою критичного розуму. У цьому варіанті сама свідомість утягується до в'язкого середовища ірраціональності. Вся сила її витрачається на пошуки засобів для досягнення цілей, що диктуються біологічними імпульсами, а не вільним і розумним визначенням суб'єкта. Закріпачена інстинктами і емоціями, корумпована свідомість, як правило, нікому (і собі) у власній несвободі не зізнається. Вона використовує самооману, самохвальство, культивує ілюзії відносно своїх можливостей, винахідливо уникає сутичок з істиною.

На мові моралі, таке поведіння іменується обивательським. Чим більш рішуче змінюється навколишнє середовище, або настрої громади, тим більше індивід намагається не помічати власних неспівпадінь зі сподіваннями соціуму. Чим довше особистість грає у ці «перехованки» від об'єктивного світу, тим більше вона програє, тому що наздоганяти час неможливо. Краще робити модернізаційні ремонти у власній свідомості не якомога швидше, а своєчасно.

Даний вид корупції — самоомана —виліковується важко, бо, як правило, це хвороба хронічна, характерологічна. Для особистості, що не бажає сперечатись з долею, постійно боротись за своє місце під сонцем, особливо в нашому неспокійному українському соціумі, це невиліковний діагноз і це дарма, бо нічого кращого ніж життя, природа не виметикувала. За життя варто боротись до фінального моменту. Свідомість і усвідомленість людини не

вичерпуються лише пізнавальними процесами. Свідомість повинна переживати реальність в усіх складнощах, суперечливостях, надавати собі можливість вибору себе серед обставин, бути відповідальним господарем своїх рішень івчинків. Вважатись розумником, “тямушим”, це не тільки матипотенціал виборювати щось у розумовій формі. Як говорив Іммануїл Кант: « Моральність вчить не тому, як бути щасливим, а тому, як бути гідним щастя».

Усвідомленність починається з того моменту, коли ця, чистолюдська спроможність, використовується для того, щоб прагнення,цілі і інтереси особистості знайшли себе — співпали в суспільномучасі і просторі своєї епохи. Усвідомленність, таким чином, є ознакою соціальності людини, її самовизначенністю у системі реальнихсуспільних відносин. Однак, усвідомленність не зводиться до вміння людини жити за стійкими правилами гуртожитку. Її творчі атрибути завжди виявляють себе у побуті, на засадах моральності громади.

Без правил і законів, що налагоджують функціонування людей,ладу в суспільстві не існує. Масова сумлінність, фронтальна спонтанна моральність громадян, на жаль, суспільству не загрожують. Це завжди залишиться актуальними питаннями соціуму і культурологічними завданнями різних країн та народів. Навіть в ті часи,коли вдається досягти такого стану в суспільстві, коли повага дозаконів стає практично загальною нормою поведінки, неймовірноувиявити, що торжество моралі ввійшло в суспільство один раз іназавжди, як це здалось нації одразу після подій Майдану грудня2004 року.

Можливо, це колись відбуватиметься саме тому, що моральпочинатиметься не з банального дотримування правил поведінки,а з вміння жити за розумом, за внутрішніми законами, за веліннями совісті, яка не дозволить світильнику гаснути, як тільки людина зходить з праведного шляху, ігнорувати межу дозволеного згубно. Мирозуміємо, що такої досконалості людина не досягла.Навіть діти «індіго» не позбавлені агресивності і, хай навіть аргументованого, але неадекватного самолюбства.Як на мене, то досконалості, без втручання науки, людина незможе досягти ніколи. Але припиняти моральні пошуки і методологічні експерименти — ми не маємо права. Насамперед, це моральний борг перед майбутніми поколіннями,в усякому разі, докинаука своїми втручаннями не навчиться викорінювати в людиніантисоціальну поведінку.

Досягати балансу моральності людству прийдеться до тих часів, коли Золоте Правило (неучиняй того, чого не бажаеш собі) не поселиться в душі кожноїлюдини, як «дороговказ».Ухиляться від вихованняпозитиву, нехтувати доброчинностями — методологічно невірною, це розуміють навіть “отці” (пахани) криміналу,бо своїх діточок навчають украших закладах Лондону, Європи, США, що визнаються класичними вихователями молодого покоління.

Сьогодні ж, дотримування зовнішніх правил, мало свідчить проспавжню моральність та вихованність індивіда. Ми неодноразовспостерігаємо, як хитрість легко, майже непомітно,трансформується в лицемірство, наприклад, часто-густо грішатицим наші славнозвісні депутати, політики. Це доводить громаді про те,якою зручною формою приховування імморальної поведінки користуються недобропорядні обшинники.

Моральне самовдосконалення складається з дієвого прагненняжити для інших, турбуватись про ближнього і отримувати від тогозадоволення. Співпадіння суспільного і індивідуального набуваєморального змісту і смислу лише тоді, коли відкривається простірдля розвитку творчих сил особистості. Коли зводяться умови підрозкриття талантів для необхідностей громади.Особистість — це методичне становлення і постійний вибір себе серед безмежжя потенцій життя. Людина здатна не просто вільновибирати себе з побудованих реальністю альтернатив між заданими систематичностями відліку, але й постійно з’ясовувати шляхивирішення щоденних суперечностей, віднаходити нові пункти відліку. Саме така здатність є джерелом соціальної творчості, будівничим нових відношень і цінностей.

Чимрізноманітнішіприйомиусвідомленнядійсності,тимяскравішим здається оточуючий світ, цікавішим власне життя.Вирівнювати індивідуальні розбіжності, нівелювати їх — недоцільновзагалі.Важливіше навчитись все адекватно сприймати, розуміти і рахуватись з

унікальністю індивідів. Суперечності виникають, як наслідок незнання тих або інших рис і обставин особистості, з причин об'єктивного і суб'єктивного характеру. Як закономірність – найчастіше спрацьовує останній параметр.

Подібні претензії наука «дозволила» виставляти і по відношенню до себе. Тут так само фігурують незнання, напівзнання, псевдознання, з приводу змісту власної персони. Помилкові оцінки власного характеру, надмірність бажань, сподівань, неадекватна поведінка – всі ці риси існують в кожному. У різних обставинах вони чимось провокуються, виявляються, заважають жити і будувати розумні відносини в суспільстві. У салонах фальсифікаторів і фальсифікацій істину важко роздивитись, тому слід придивлятися до обставин і подій уважніше, аналізувати ретельніше, працювати хутчіше, бо часплинний, життя минає швидко.

Не додають добробуту і такі вади як улесливість, наклепи, принижуюча зарозумілість, розбещуюча запопадливість. Це відноситься до хворобливих вад індивіда, які слід лікувати сумлінно вперто. Довіра до себе, відчуття власної гідності, самоповага – в значній мірі опираються на стабільний, стаціонарний образ власного «Я». Константне сприйняття індивідуальних особливостей, дорівнюється аналогічності з іншими, рівно як і мірі несхожості, оригінальності, своєрідності.

У відповідності до автентичних, індивідуальних атестацій, люди ставляться до внутрішніх суперечностей всіляко. Одні впадають у рефлексивні думи, інші зразу розпочинають бурхливу діяльність, а треті — занурюються в емоційні шторми. Єдиного рецепту вірного відношення до внутрішньоособистісних суперечностей не існує за визначенням. Фігурують лише принципові настанови, щодо розрізнення позитивного і негативного в особистості. Все, що має добротворчу складову, що моральне і людяне — ми відносимо до позитивного, інше — має існувати за межами звичайних норм гуртожитку.

Суперечливими, провокативними, конфліктологічними, навіть девіантними, являються деякі риси індивідів, що пов'язані з вродженими властивостями нервової системи, чи відносяться до специфічних вад сприйняття, усвідомлення і переживання. Переважно це ті риси, що викликаються негативними спонукальними мотивами.

Відомо, що схилити індивід до тієї, або іншої діяльності, вдається лише за умов наявності в її характері і психіці адекватних афективних (*від лат. — пристрасть*) складових частин. Спонукають можуть і переконання, які здобула особистість. Складні моральні почуття мають свої вади. Сформовані раніше, наприклад, негативним оточенням, залишають тавро на все життя. Скажімо, як підсвідомо розкривався через лексику кримінального середовища політик В. Ф. Янукович – “козли”, “бидло” і пр., демонструючи нутро і біографічні прикмети.

За останніми оцінками фахівців аналітиків-спостережників, геолого-географічні компоненти теж можуть впливати на психіку людей. В сучасних масмедіа багато матеріалів про російський трикутник смерті Ростов – Таганрог – Шахти, де за останні десять років проявилось було заарештовано 57 ман'яків (найвідоміший з них – Чекотило), за кожним з яких десятки вбивств, згвалтувань з особливою жорстокістю. Журналіст, який звернув на цю аномалію увагу, заявив, що після відвідин певних місць сам за собою спостерігає підвищену агресивність, що межує з бажанням убивати людей. Увагу громади збудили, а от щодо наслідків – то наразі виникає запитання: а куди ж подіти тисячі людей, які живуть у тому промисловонасиченому географічному трикутнику?

Якщо, одночасно діючі мотиви, виявляються непримиренними, проте рівновеликими за проникливістю впливу, неодмінно відбувається певний внутрішній (духовний) конфлікт. В останню пору спостерігається соціальне явище, яке набуло статусу важко вирішуємої проблеми буття: відокремлення життєдіяльності індивіда від самого індивіда і перетворення його в щось середньотипове, абстрактне, нав'язане ззовні, те, що насправді до самої індивідуальності не має відношення.

Хтось вдало висловився, що життя зовсім не коротке, якщо мисамі будемо джерелом життя. На жаль, від пересічної людини в суспільстві залежить мало. Індивід вимушений повністю задовольнятися карбованими шаблонами діяльності, інструкціями, в яких життя

рекомендується сумою правил стандартних ситуацій і рішень. Коротке, або довге життя, невимірюється кількістю прожитих років. Якщо кожен день – то еціле життя за повнотою переживань і подій, то висновки щодоповноти і довжини, таким чином прожитого життя – напрошуються самі по собі. Є таке акторське короткослів'я: не важливо що, а важливо як!

Звичка жити за шаблоном, за якимось напрацьованим зразком поведінки, не дивлячись навіть на те, що «зразки» дійшли до суперечностей і не відповідають вимогам життя, яке вже давно змінилося і потребує нового розпорядку гри – недолік досить розповсюджений. Цей дефект важко знищуваний, через внутрішній спротив до будь-якої новизни і всілякої напруги розуму і тіла. Помножений на самовдоволення махровий консерватизм призводить до катастрофічного наслідку. «За звичкою» вже не можна, а інакше — «не виходить»! Життєвий консерватизм інколи пояснюють і виправдовують досвідом, набутою мудрістю, обережністю. В певних розумних межах це, передусім, прозоре мислення іспокійний, напрацьований образ життя.

У повсякденних турботах і ситуаціях індивід не розмірковує, як філософ. Це відбувається не лише тому, що неможливо завждипіднімати до стрункого абстрактного рівня людську свідомість, аще й тому, що життєва позиція індивіда в переплетеннях особистого досвіду не завжди може бути безпосередньо виведена зі схематичного світогляду. Прожити життя чесно, совісно, не покриваючись коростою байдужості, пихатості, це значить звікувати життя творче, у постійних тривогах і пошуках, але цікаве і плідне.

Згадаємо ще раз щоденникові роздуми письменника Льва Толстого і його монументальні висновки: «Чтобы жить честно, надо рваться, биться, путаться, спотыкаться и падать, ошибаться и ещё раз ошибаться, начинать и бросать, и опять начинать, и опять бросать. И вечно бороться, и лишаться! А спокойствие – душевная подлость!». Лев Миколайович, як відомо, до самого кінця залишався розкаюваним грішником і інтелігентом, щостраждав від власної «панськості» і нерозділеності глибоких моральних пошуків. Слід, мабуть, тут пригадати ще одну його сентенцію: «Сила правительства держится на невежестве народа, и оно знает это и потому всегда будет бороться против просвещения. Пора нам понять это!».

Сьогодні існує мода на вислів «екологія людини». Прийшло одностайне розуміння того, що екологію природи неможна розглядати окремо від психологічного стану людини. Найчастіше це питання вивчається у сфері встановлених людиною відносин з технічним оточенням. Виникає небезпідставне побоювання, що комп'ютери, розумні машини, починають перевершувати людину у багатьох випадках, нав'язуючи відповідний стиль життя і формуючи потреби, що досі не виникали у сфері людських відносин.

Вималювалася ситуація, на підставі якої, українці почали жартувати: тут хвіст крутить собакою! Поза будь-яким сумнівом, у даному випадку порушується екологія природи, що перетворюється на техногенну пустелю вже не перші роки. Суспільство спостерігає ці процеси, констатує, вивчає їх, але спротив немічний, досягнень у галузі екологічних перемог не просто недостатньо, взагалі—катма і зміни клімату волають вже не дискантом, а контральто.

Однією рукою ми тримаємо гасло, в якому бажаємо добробуту кожному. А в іншій руці — високо здіймаємо прапор з гаслом, що треба обмежувати апетит, що добробут не така вже і небезпечна річ, що великі і малі міста по всьому земному шару потопають в звалищах, навіть звірі з лісів та океанів подались столуватися до міських сміттєвих урн! Ото ж бо, слід частіше замислюватись, чим та як «прикривати душу», і чи завжди «душі прекрасні пориви» треба задовольняти.

До того ж, досадна очевидність, чомусь, кожен хоче бачити обачливими і скромними інших, а не власну особу. Емоції поодинокого індивіда, його стан розпачу від окремої події, де його участь не викликає, як осібний розсуд ніякого схвалення, заганняють інколи індивід у глухий кут депресії, особливо тих, хто збирає і цінує моменти життя, а не речі, як скопідом Плюшкін. Стан метаноїї потребує виховних зусиль. Проблеми існування в світі з часом, не стають менш складними. Подальші спроби виправдатись перед власною совістю і перед

громадою, вплітаються в канву значно ширших процесів, які постійно вирують, здійснюються зрізним рівнем якості наслідків.

Безумовно, трансформаційні процеси вічні і невинні, вони продовжуються, набувають певної досконалості, як наприклад у випадку, коли віртуальне життя набуло загрожуючих масштабів і можна говорити про певну тенденцію, що стає на заваді культурологічних підвалин цивілізації. Не випадково, в нових умовах люди і нації знову і знову намагаються відповісти на головне питання: хто ж ми є? Тут можна використати чиюсь інтернетівську дотепність: «Я тебе чую. Я тебе розумію. Не підганяй подій. Всесвіт.»

Хто ми такі, якщо за сприянням наших нераціональних дій руйнуються підстави буття і погіршується ситуація в світі? Пригадується фраза німецько-французького мислителя Альберта Швейцера (1875-1965), що був яскравим прихильником життя, визнавав його пружиною морального відновлення. Суть її за гострою потребою роздумів авторитетних осіб, ми теж нагадаємо. У своїй Нобелівській промові (1952 р.) він констатував, що *людина перетворилась в надлюдину, яка набуває руйнівних рис.*

Сучасна людина наділена надлюдською силою, та на жаль, ще не піднялась до рівня надлюдського розуму. Чим більше зростає її потужність, тим біднішою вона стає. Наша совість повинна прокинутись і прийти до самоствердження, *(для широкої аудиторії опонентів, напомним, что самоутверждение – это утверждение утверждением, а не отрицанием, из области самоотрицания).* Чим більше ми перетворюємось у «надлюдей», тим більш нелюдськи ми чинимо і виглядаємо. Тому у ХХІ столітті, на сучасному науковому рівні, слід розглянути цілісне призначення і дефініцію людини, як цивілізаційної одиниці.

У всіх процесах, явищах, які відбуваються у нашому Всесвіті, існують протилежні аспекти і на кожний позитив є свій негатив. Приклади: день-ніч, зима-літо, добро-зло, позитив-негатив. Поняття «негатив» походить від лат. «negativus» – заперечливий і уявляє собою протилежне значення будь-якого об'єкта, явища. Як правило, під негативом розуміється обов'язково щось погане. Є підстави вважати, що у Всесвіті діє свій особливий закон «протилежностей», у відповідності з яким у кожного явища, події, енергії, почуття існують дві протилежні сторони. Оскільки людина має генетичну пам'ять, знаходиться у соціумі і володіє певними людськими вадами, звичками, переконаннями, хворобами, можна констатувати, що негатив в нас завжди присутній і він проявляється не тільки через поверхові судження про насильство навколо нас, а також наповнює наші почуття, емоції і вади (заздрість, осуд, агресія, гордіня, марнославство).

Негатив, що притаманний особі, іменується внутрішнім. А той негатив, який оточує людину, впливає на свідомість через засоби масових комунікацій, інших людей, суспільство, є зовнішнім негативом. Можна уявити катастрофу, коли ці два типи негативу зосередяться в одній людині. Чи здатне суспільство допомогти особистості уникнути такого вибухового перекоосу? Певно, але тільки при об'єднаних зусиллях всіх суспільних інституцій, при фаховому вихованні людини, при її співучасті, при свідомій потребі у високому рівні духовного розвитку. Існує безліч «радницьких» наукових і популярних книг, статей, телевізійних програм, вдалих і хибних методик, що використовуються в напрямку впливу на психіку людини.

Як підсумок:

1. Негатив – суб'єктивна оцінка людиною подій, явищ, протилежний полюс від позитива.
2. Негатив є складовою життєвого балансу людини.
3. Постійне перебування у позитиві порівнюється з просвітленням, досягається високим рівнем саморозвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Толстой Л. Н. Собр.соч.В20-тит.М.,1963.
2. Хантингтон Самюэль. Столкновение цивилизаций. Под. общ. Ред. К. Королева и Е. Кривцовой, М., АСТ Publishers, 2014, –660с.
3. Цибра М. Ф. Метанойя. Філософсько-етичний аспект: Монографія.– Одеса: Астропринт,2006.–240с.